

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Göteborgs universitet

Rektor

rektor@gu.se

Utbildningsdepartementet

u.remissvar@regeringskansliet.se

Diarienummer:

U2023/02898

GU 2023/2854

Yttrande på slutbetänkandet En ny myndighetsstruktur för finansiering av forskning och innovation (SOU 2023:59)

Göteborgs universitet har beretts möjlighet att inkomma med yttrande på slutbetänkandet En ny myndighetsstruktur för finansiering av forskning och innovation (SOU 2023:59).

Remissvaret har utarbetats efter inhämtande av synpunkter från universitetsövergripande beredande fora och inkluderat en skrivgrupp sammansatt av forskare vid universitetet. Nedan sammanfattas Göteborgs universitets viktigaste synpunkter. Dessa åtföljs av en mer förklarande text.

Göteborgs universitets viktigaste synpunkter

- Göteborgs universitet ställer sig bakom utredningens sju kriterier för framtidens forsknings- och innovationsfinansiering men förslaget om inrättandet av tre nya myndigheter riskerar att målen inte uppfylls
- Brister i problemanalys av föreslagen omorganisation leder till osäkerhet kring måluppfyllelse
- Ett övergripande perspektiv på forskningsfinansiering saknas, vilket kan leda till att finansieringen för banbrytande forskning undermineras och att kvalitet och relevans för svensk forskning och innovation inte främjas
- Risk för att politisk styrning och bristande forskarinflytande medför polarisering mellan grundforskning och samhällsrelevant forskning
- Brist på forskarinflytande och samverkan mellan myndigheterna ökar risken för att vetenskapliga genombrott inte leder till samhällsstrategisk forskning och innovation
- Infrastrukturer behöver vara integrerade i forskningsprocesser men kräver separat och långsiktig finansiering

Brister i problemanalys av föreslagen omorganisation leder till osäkerhet kring måluppfyllelsen

Göteborgs universitet ställer sig bakom utredningens sju kriterier för framtidens forsknings- och innovationsfinansiering (5.3, s. 200) men menar att utredningens förslag till omorganisering av den statligt finansierade forskningen är illa underbyggd och löper stor risk att inte leva upp till utlovade vinster i form av förenkling och ökad effektivitet, särskilt med tanke på det mångåriga och kostsamma arbete som den föreslagna reformen skulle innebära. Det förslag som presenteras i slutbetänkandet innebär en omfattande och kostsam omorganisering av svensk forskningsfinansiering utan att hänvisa till empiri eller en djupgående konsekvensanalys som styrker att förslagen i slutbetänkandet skulle råda bot på de föregivna bristerna i dagens situation. Vidare saknar slutbetänkandet en tydlig riskanalys och mer ingående reflektioner kring potentiella negativa konsekvenser av de föreslagna förändringarna. En förändring av Sveriges forskningsfinansiering bör ske inkrementellt och förankras i en väl underbyggd problembeskrivning.

Göteborgs universitet anser också att det är otydligt hur utredningens förslag förväntas öka kvaliteten på svensk forskning i förhållande till de omfattande resurser som kommer krävas. Den nuvarande forskningsrådsstrukturen, där Vetenskapsrådet har ett särskilt ansvar för grundforskning, och där Forte och Formas inriktningar båda genomsyras av en pluralism med mång- och tvärvetenskapliga perspektiv avseende såväl grundläggande som tillämpad forskning, är väl anpassad för att bedöma högkvalitativ svensk forskning inom respektive område.

Göteborgs universitet anser att föreslagen Vetenskapsmyndighet har en viktig roll att ge stöd till grundläggande och forskarinitierad forskning av högsta vetenskapliga kvalitet inom samtliga vetenskapsområden, där även ämnesövergripande forskning nämns. Därför är det förvånande att utredningen föreslår att begränsa områdena till några större ämnesområden och därmed avveckla Utbildningsvetenskaplig och Konstnärlig forskning som fristående ämnesområden. Dessa områden skiljer sig fundamentalt från exempelvis humanistisk forskning och den föreslagna förändringen riskerar att kraftigt hämma utvecklingen av dessa mångdisciplinära och samhälleligt angelägna områden.

En halvering av antalet utlysningar från statliga finansiärer kan spara resurser, men riskerar att begränsa mångfalden i forskningsansatser och utrymmet för forskning som utmanar etablerade normer och teorier samt forskning som behövs för att bidra till lösningar av alltmer komplexa samhällsutmaningar. Risken är att endast ”säkra kort” beviljas, vilket riskerar att reducera möjligheter till förnyelser och vetenskapliga genombrott. Därför behövs kompletterande åtgärder av de nya myndigheterna för att de ska ha möjlighet att främja nya utmanande forskningsinitiativ av högriskkaraktär.

Förslag:

Förbättra ett gemensamt IT-system och genomför administrativ effektivisering kring

utlysningar inom ramen för befintliga organisationer, och utvärdera ämnessammansättningen inom vetenskapliga råd och beredningsgrupper.

Ett övergripande perspektiv på forskningsfinansiering saknas, vilket kan leda till att finansieringen för banbrytande forskning undermineras och att kvalitet och relevans för svensk forskning och innovation inte främjas

En av utredningens betydande brister är avsaknaden av ett helhetsperspektiv på forskningsfinansieringen. Även om detta inte specifikt ingår i utredningens direktiv är det vilseledande att inte inkludera helheten givet den betydelse och inverkan den har på nationens samlade kapacitet för forskning och innovation. Att hänvisa till att svensk forskning har en svag kvalitetsutveckling i förhållande till resurstillskottet utan att beakta den övergripande finansieringen, riskerar att leda till felaktiga slutsatser om hur samhällsrelevans bäst kan uppnås inom forskning och innovation. Förslagen utgår från en missvisande problembild att svensk forskning tappat i internationell jämförelse. Att exempelvis ta upp Danmark som jämförelse är problematiskt, då uppgången i publikationer där bygger på resurstillskott parat med påtagligt förlorad bredd, särskilt inom humaniora-samhällsvetenskap.

Enbart Vetenskapsmyndigheten ska enligt förslaget finansiera och stödja fri grundforskning, vilket innebär uppskattningsvis 25% minskning av finansieringen av fri grundforskning jämfört med dagens tilldelning till VR, Formas och Forte. Detta kommer ha förödande konsekvenser för Sveriges konkurrenskraft och förmåga att rekrytera nästa generations forskare. Därtill föreslås att Vetenskapsmyndigheten ges ansvar för forskningsinfrastruktur. Detta innebär att den fria forskningens andel av den totala budgetavsättningen för forskning fortsatt minskar. Forskningsinfrastruktur kommenteras specifikt i senare avsnitt.

Förslag:

Utred och analysera helhetsperspektiv på forskningsfinansieringen i Sverige. En effektivare väg till ökad andel konkurrenskraftig svensk forskning vore att minska på statlig kontroll och utvärdering som under senare decennier genererat en kraftigt ökad administration.

Risk för att politisk styrning och bristande forskarinflytande medför polarisering av grundforskning och samhällsrelevant forskning

Uppdelningen i tre myndigheter, vilka samtliga har möjlighet att finansiera grundforskning, tillämpad forskning och innovation är intressant. Göteborgs universitet menar att forskarinflytandet i såväl Myndigheten för strategisk forskning som Innovationsmyndigheten behöver förstärkas. Förslaget i dess nuvarande form innebär en risk att fackdepartementen och deras anknutna myndigheter ges en avgörande roll i fördelning av medel, vilket innebär att politiska beslutsfattare redan betydande inflytande över strategisk forskning ökar ytterligare. Forskarvärldens sakkunskap tas därmed inte i tillräckligt hög grad tillvara i processerna att definiera

centrala kunskapsbehov samt i bedömning och prioritering av ansökningar framför allt vad gäller forskningsstrategier och innovation. Att inte fullt ut dra nytta av forskarsamhällets kunskaper och erfarenheter i dessa avseenden öppnar upp för ökad politisering och kortsiktighet vad det gäller prioriteringar.

Göteborgs universitet menar att förslaget riskerar att öka den politiska styrningen av svensk forskning med negativa konsekvenser för långsiktighet och akademisk frihet och att kortsiktiga, politiskt styrda förändringar av satsningar utgör allvarliga hot mot forskningens kvalitet. Göteborgs universitet vill på det starkaste avråda från ökad politisk styrning då det saknas belägg för att detta skulle stärka forskning och dess nyttiggörande i Sverige. Vi befärrar att den starkt instrumentella synen på forskning som slutbetänkandet ger uttryck för riskerar att i ett längre tidsperspektiv försvaga kvaliteten i svensk forskning.

Förslag:

Göteborgs universitet anser därför att det är av stor vikt, om förslaget om tre myndigheter genomförs, att forskarna har en tydlig representation i alla tre föreslagna myndigheter och har delaktighet i styrningen av de arenor där diskussionen om forskningens samhällsstrategiska och innovativa roll pågår.

Brist på samverkan mellan myndigheterna ökar risken för att vetenskapliga genombrott inte leder till samhällsstrategisk forskning och innovation samt att vi inte uppnår våra nationella mål för ökat deltagande inom Horisont Europa 2021 – 2027

Myndigheten för strategisk forskning och Innovationsmyndigheten bör samverka nära med Vetenskapsmyndigheten, eftersom grundforskning utgör en avgörande komponent för vetenskapliga genombrott som i sin tur i många fall utgör grunden för strategisk forskning och innovation. Grundforskning har historiskt visat sig leda till stora och viktiga upptäckter som resulterat i praktiska tillämpningar, även om syftet primärt inte varit inriktat på dessa. I praktiken har det visat sig att den oberoende forskningen oftast ligger långt före politiken. Detta exemplifieras av områden som litiumbatterier och mätning av växthusgaser där forskningen har varit ledande årtionden före politiska beslut. Ytterligare exempel på hur grundforskning banat väg för innovation och nyttiggörande är gensaxen CRISPR-cas9 som har stor betydelse för såväl hälsa som jordbruk, samt utvecklingen av mRNA-vaccin mot Covid-19.

Idag sker många framgångsrika samarbeten mellan universitetsforskare och näringslivet, myndigheter, kommuner och sjukvården. Göteborgs universitet understryker att det nuvarande systemet främjar nära kontakter mellan forskare och experter vid relevanta myndigheter och andra intressenter. Detta understödjer både effektiv implementering av forskningsresultat och utvecklingen av nya relevanta forskningsfrågor.

Göteborgs universitet är kritiskt till förslaget att överföra ansvaret för internationella

samarbeten, inklusive EU-program, till Myndigheten för strategisk forskning och att avveckla dagens samordningsfunktion mellan statliga forskningsfinansiärer (EU-Sam). Detta förslag hotar att försvaga internationella samarbeten utanför strategisk forskning och innovation och gynnar inte Sveriges mål att öka EU-finansiering av svensk forskning enligt den nationella strategin för svenskt deltagande i Horisont Europa 2021–2027.

Förslag:

Bevara EU-Sam och förstärk myndigheternas uppdrag och stöd för ökat deltagande i kommissionens ramprogram samt säkra en formell struktur och mandat för samverkan mellan myndigheterna. Krav på ökat fokus på EU-medel bör ställas på samtliga finansiärer vilket i sig bör leda till ökat internt samarbete och erfarenhetsutbyte.

Infrastrukturer behöver vara integrerade i forskningsprocesser men kräver separat och långsiktig finansiering

Utredningen identifierar en rad, men inte alla, sedan länge kända svårigheter gällande hantering av forskningsinfrastrukturer. Göteborgs universitet ställer sig bakom att framför allt kortsiktig projektbaserad finansiering, brist på långsiktiga strategier och samordning mellan olika intressenter utgör kända svårigheter. Göteborgs universitet har dock svårt att se att någon av de föreslagna åtgärderna erbjuder lösning på de identifierade problemen. Det föreslagna Rådet för storskalig infrastruktur (RFSI) kopplas till hantering av storskaliga anläggningar som MAX IV-laboratoriet och föreslås även hantera Sveriges engagemang i internationell forskningsinfrastruktur. Detta föreslås ske inom ramen för Vetenskapsmyndighetens budget vilket skulle fortsatt urholka grundforskningens anslag och löser inte nuvarande problem. Övrig nationell infrastruktur, som idag hanteras av Rådet för forskningens infrastrukturer (RFI), ska finansieras via de fyra ämnesrådena. I den realitet som råder måste nationell och internationell forskningsinfrastruktur hanteras på ett synkroniserat sätt och koordineras med behoven av e-infrastruktur. Ytterligare ett råd föreslås skapas för att hantera e-infrastruktur. Göteborgs universitet finner detta ogenomtänkt och menar att det är ett betydande steg bakåt jämfört med förslaget om en samlad myndighet för digital infrastruktur som framförts av Vetenskapsrådet och SUHF och som återfinns i SOU 2021:65. Utredningens förslag innebär att besluten flyttas från ett beslutande organ till sex olika beslutande organ där det saknas ett sammanhållande organ för strategisk planering. Det mesta av det som idag är nationell forskningsinfrastruktur kommer att finansieras via projektmedel i fyra olika råd. Samverkan med universitet och högskolor kommer att spridas ut på sex parter inom Vetenskapsmyndigheten. Det är Göteborgs universitets uppfattning att detta kommer att försvåra samverkan, nationell koordinering och långsiktig planering av forskningsinfrastruktur. Göteborgs universitet delar utredningens slutsats att investering i forskningsinfrastruktur vid sidan av de primära vetenskapliga behoven även bör ta hänsyn till breda samhällsintressen men anser att utredningens förslag, att ansvaret för forskningsinfrastruktur splittras, inte gagnar detta behov.

Förslag:

Göteborgs universitet anser att finansiering och strategisk planering av nationell såväl som svenskt deltagande i internationell forskningsinfrastruktur bör hanteras av ett sammanhållet organ skilt från specifika ämnesområden. Vidare anser Göteborgs universitet att den digitala forskningsinfrastrukturen bör samlas under en egen myndighet.

Sammanfattning

Göteborgs universitet framhåller avslutningsvis att oavsett vilka administrativa enheter och strukturförändringar som förespråkas, krävs en grundlig risk- och konsekvensanalys samt ett inkrementellt införande av förändringar. Detta för att säkerställa att eventuella förändringar hanterar de identifierade bristerna som omorganisationen avser att åtgärda.

Göteborgs universitet uttrycker reservationer mot flera av de föreslagna åtgärderna i utredningen, främst eftersom det är oklart hur omorganisationen kommer att stärka den svenska forskningens konkurrenskraft. Ett övergripande perspektiv på forskningsfinansiering saknas och en minskning av finansieringen för grundforskningen förväntas få allvarliga konsekvenser för Sveriges konkurrenskraft, innovationsförmåga och möjligheter att attrahera kommande generationers forskare.

En föreslagen omorganisation riskerar att skapa konflikter mellan olika forskningsområden i stället för att främja mångdisciplinär forskning som kan adressera framtidens samhällsutmaningar. Det är nödvändigt att separat utreda forskningsinfrastrukturerna för att säkerställa en effektiv och hållbar finansiering som inte sker på bekostnad av övrig forskningsfinansiering. Dessutom finns en oro för ökad politisering och minskad akademisk frihet vilket inte stämmer överens med utredningens mål om att värna om den fria forskningen.